

С Т А Н О В И Щ Е

от **проф. дин Вера Бонева, днк** –

Университет по библиотекознание и информационни технологии

за дисертационен труд на тема:

„Трулски (пето-шести) вселенски събор (691-692): Историко-канонично изследване“ с автор **Светослав Цеков**, представен за защита и придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.4. Религия и теология, докторска програма „Теология“

Информация за кандидата и процедурата

Светослав Цеков е завършил средно образование по Богословие и висше образование по регулираната професия Право. В периода 2019-2022 г. той е редовен докторант в Софийския университет „Св. св. Кирил и Методий“ по докторска програма „Теология“ в Богословския факултет на висшето училище. От представената документация личи, че кандидатът успешно е изпълнил индивидуалния си план и в срок е предал написаната под ръководството на *проф. д-р Александър Омарчевски* дисертация.

Текстът е представен в Катедрата по Обща история на църквата и след обсъждане е насочен за защита пред научно жури. На членовете на научното жури са предадени пълнотекстово и три отпечатани в академични издания статии по темата на дисертационния труд. Осъществена е техническа проверка за плагиатство, която е констатирала липса на нарушение на авторското право. Протоколът от проверката е подписан от научния ръководител. Информацията, включена в останалата предадена ми документация по конкурса, ми дава основание да считам, че са налични всички формални изисквания за финализиране на процедурата.

В качеството си на член на научното жури получих всички необходими документи, свързани с обучението и с дисертацията на Светослав Цеков. Предоставен ми беше и автореферата (на български и английски езици), в който прилежно са отразени приносите на научното изследване. Декларирам, че нямам общи публикации и други форми на съвместна дейност с кандидата, които да съдържат риск от конфликт на интереси.

Общи данни за дисертацията

Дисертацията е в обем от 278 стр. Обособени са следните основни части: предговор, въведение, три глави, заключение, библиография и приложения. Библиографията включва 179 източника – предимно печатни материали – статии, студии, монографии и книги с канонични и исторически документи. В края са добавени седем приложения – основно изображения. Сред тях се открояват двете таблици с тематично структурираните решения на Трулския събор. Цитиранията са стриктни и коректни.

Структурата на основния текст е убедителна и балансирана. Първата глава интерпретира историческия контекст на темата. Втората глава представлява исторически обзор на Трулския вселенски събор. В третата глава докторантът анализира решенията на събора от каноническа гледна точка. В нея се съдържат и основните авторски приноси на изследването.

Обектът, предметът и целите на дисертацията са формулирани мотивирано. Методологията е описана кратко, но ясно. Научните методи, присъщи на две академични области – история и теология – са добре подбрани. В увода са прилежно описани научните студии и монографии, използвани при написването на дисертацията. Тази част

има елементи на повторяемост с библиографията, но това не накърнява цялостното впечатление на читателя за добре свършена научна работа.

Анализ на основния текст

Основният текст на дисертацията започва с обстоятелствата около разделянето на Римската империя на Източна и Западна и създаването на Византия. Компетентно са описани структурата на светската власт и взаимодействието ѝ с църковните институции. Отделено е специално място за *историята на църковните събори*, провеждани до VII век. Установяването на монотеизма и реформите на император Юстиниан I са оценени като ключови моменти в развитието на Византия през Ранното средновековие. Отделен параграф е посветен на заседанията и решенията на Шестия вселенски събор (Третия константинополски), проведен от ноември 680 до септември 681 г. под прекия надзор на император Константин IV. Направено е основателното заключение, че именно този събор отхвърля ереста на монотелитството. Посочено е също, че неговите канони са важни с оглед укрепване позициите на цезаропапизма.

Историческият обзор на Трулския (пето-шести) църковен събор започва с детайлно описание на управлението на император Юстиниан II. Обстоятелствата около откриването и хода на форума, дебатите по отделните въпроси, както и финалните решения са анотирани добросъвестни и с необходимата задълбоченост. Резюмирани са някои от по-важните речи. Прецизно са очертани механизмите на утвърждаването на каноните. Споменати са най-важните епископи, имащи ключова роля при формулирането на решенията. Защитена е тезата, че съборът е вселенски, тоест задължителен за цялата християнска общност. Реконструирани са важни обстоятелства,

отнасящи се до взаимоотношенията между Рим и Константинопол по най-значимите канонически въпроси. С основание е подчертано, че утвърдените от събора канони дават решителен тласък на процеса на разделение между Източната и Западната църкви, който ще бъде финализиран чрез схизмата от 1054 г.

Преди основния анализ на съборните решения е пояснена разликата между богословските категории *догма* и *канон*. Очертана е ролята на форума за забраната на някои предхристиянски култови практики. Посочени са начините, по които е дефиниран статусът на различните групи и степени духовни лица. Посочено е как са решени проблемите около постите и някои християнски празници. Направен е анализ на утвърдените водещи правила за църковно управление, както и на уреждането на църковно-административното деление на епархиите. Регулирането статуса на поместните църкви е осмислено в исторически контекст. Правилата за монашеското общежитие са класифицирани и описани в каноническото поле на практиките и нормите, съществували през Ранното средновековие. Правилата на монашеското общежитие са характеризирани и класифицирани в контекста на нормите на ранносредновековното общество. Задълбочено са разгледани и каноните, отнасящи се до дейността, облеклото и поведението на нисшето духовенство, като се правят препратки към някои авторитетни църковни автори. Църковните тайнства са уточнени и обяснени. Проповедническите функции на епископа са развити подробно по съдържание, обхват и форма. Установена е норма за наследяване на имуществото на починал епископ. Разтълкувани са различните норми относно поведението на миряните в качеството им на християни. Те са разкрити от автора в логическа последователност и чрез препратки към някои по-късни правни

практики и интерпретации. Мястото и ролята на храма в общността като сакрално пространство се фиксира чрез друга група канони, които имат своето значение и до днес. В края на основния текст *съборните канони са систематизирани по няколко критерия*, като се посочва кои от тях присъстват в обредната практика на Българската православна църква.

Оценка на приносите и критични бележки

Като основен принос на дисертационния труд може да се формулира изборът на темата за Трулския събор – тема, която не е третирана обстоятелствено и в пространно научно изследване в българската богословска книжнина. Авторски принос на Светослав Цеков е и добре мотивираната теза за вселенския характер на събора. Систематизирането на съборните канони по тематични групи е израз на аналитичен подход и свидетелство за умението на автора да тълкува задълбочено някои от фундаменталните въпроси на богословието. Полезно е и добре осъщественото разделение на норми, които са действащи и досега в църквата, и на такива, които са изтлели с времето.

Основната ми критична бележка се отнася до склонността на автора за пространно преразказване на познати на науката исторически факти – предимно в първата половина на текста. Приложените карти на Константинопол не са с високо качество и имат по-скоро популяризаторски, а не толкова научен характер. По-голяма стриктност е необходима и в бележките под линия. Липсва списък на използваните в дисертацията съкращения.

Заключение

Изследването, представено от Светослав Цеков, покрива всички основни изисквания за дисертация в професионално направление „Религия и теология“. Текстът е написан старателно и компетентно.

Авторът демонстрира интелектуална смелост и аналитични способности. Препоръчвам, след отстраняване на някои дребни неточности и повторения, текстът да бъде издаден като монография.

Предвид изложеното, гласувам със „ЗА“ в процедурата за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление „Религия и теология“ на Светослав Цеков.

София,
4 януари 2023

проф. Вера Бонева